

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ДЖАББАРОВА ЛІЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 159.923.2 +316.61043.3

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ
З ОСОБИСТІСНОЮ ТА СОЦІАЛЬНОЮ ІДЕНТИЧНІСТЮ**

19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Одеса – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент
Павленко Валентина Миколаївна,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна,
доцент кафедри прикладної психології.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Казанжи Марія Йосипівна,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
професор кафедри загальної
та диференціальної психології;

кандидат психологічних наук
Курова Анастасія Володимирівна,
Національний університет «Одеська
юридична академія»,
доцент кафедри соціології та психології.

Захист відбудеться «10» жовтня 2020 р. о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.03 у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «09» вересня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Бабчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Останнім часом в умовах стрімких змін у суспільстві все частіше постає питання психологічного благополуччя особистості, яке стає предметом дослідження сучасних науковців. Нестача часу, фізичне та психічне перенавантаження, високий динамізм у діяльності, складність життєвих ситуацій, невизначеність, наявність великої кількості факторів стресу впливають на життєдіяльність особистості. Тому виникає потреба вирішення проблеми гармонії, рівноваги особистості, її здоров'я. Адже саме від психологічного благополуччя особистості, яке уособлює в собі прагнення людини до внутрішнього комфорту, щастя, рівноваги, залежить поведінка людини, її емоційно-оцінне ставлення до навколишнього середовища, себе, здоров'я, успішність діяльності.

В умовах стрімких трансформацій достатньо складно сучасній людині не тільки знайти внутрішню цілісність, а й зберегти її. Саме тому в останнє десятиліття збільшується увага науковців до поняття «ідентичність» в цілому та складників: особистісної й соціальної ідентичності.

Аналіз літератури свідчить про значну кількість досліджень сучасних науковців, що присвятили час проблемі психологічного благополуччя особистості. Так досліджено різні підходи до трактування сутності психологічного благополуччя (далі ПБ) особистості. У працях дослідників аксіологічного підходу (Н. Бредберн, Е. Діннер, О. Кронік, К. Ріфф та ін.) ПБ особистості розглядається як щастя, як форма переживання повноти буття, пов'язаного зі самоздійсненням. Науковці функціонального підходу (А. Маслоу, Г. Оллпорт, Я. Павлоцька, К. Роджерс та ін.) акцентують увагу на утворенні, що характеризується позитивним функціонуванням особистості через наявність спрямованостей, цілей, потреб, аспектів самореалізації. Фахівці психофізіологічного підходу (О. Ворона, А. Вороніна, С. Ковальов, М. Яхода та ін.) стверджують, що ПБ – це повноцінне збереження психофізіологічних функцій людини. ПБ особистості для дослідників емотивного підходу (С. Карсканова, Л. Козьміна, П. Фесенко, Т. Шевеленкова та ін.) – переживання, яке людина спрямовує на самооцінку та особистісне зростання. Науковці системного підходу (Н. Бахарева, О. Ідобаєва, Ю. Олександров та ін.) вважають, що ПБ особистості – є інтегральне, системне явище, якість, властивість, індивідуальна характеристика. Представники середовищного підходу (Т. Ємельянова, Н. Каргіна, Е. Паніна, О. Ширяєва та ін.) сутність ПБ особистості виражають через чинники різних видів діяльності, взаємин, що забезпечує комфортність перебування в будь-якому середовищі.

Варто відзначити, що в науковому просторі існують окремі психологічні дослідження взаємозв'язку ПБ з різними видами ідентичності особистості, які висвітлені в працях таких науковців, як Э. Бенко, С. Водяха, С. Гертнер, Д. Джеттен, О. Дмитренко, Д. Довідіо, Д. Дьякова, Д. Левтерова, С. Максименко, Т. Маланьїна, С. Мануела, А. Мікляєва, В. Павленко, Я. Павлоцька, А. Пірсон, Т. Постмес, Б. Рік, П. Румянцева, О. Серпутько, С. Сіблі, І. Су, О. Сухоцька, С. Хаслам, С. Шарма та ін.

Актуальність проблеми та її недостатня теоретична, методична і практична розробленість зумовили вибір теми дослідження: «Особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема входить у коло наукових досліджень кафедри прикладної психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, присвячених проблемі психологічного благополуччя особистості, у рамках НДР «Стратегії підтримки психологічного здоров'я особистості в умовах кризи» (номер держреєстрації № 0116U005286). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 6 від 25.05.2016 р.) та уточнено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки та психології (протокол № 2 від 27.03.2018 р.).

Мета дослідження полягає у вивченні особистісної та соціальної ідентичності як чинника психологічного благополуччя.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові підходи до вивчення психологічного благополуччя та особистісної й соціальної ідентичності в їх взаємозв'язку.
2. Визначити компоненти психологічного благополуччя студентської молоді.
3. Вивчити емпіричним шляхом різні аспекти психологічного благополуччя в студентській молоді та виявити особливості їх особистісної й соціальної ідентичності.
4. Дослідити особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю в студентів та на цій основі розробити емпіричну модель їхнього взаємозв'язку.
5. Розробити рекомендації щодо підвищення рівня психологічного благополуччя студентської молоді.

Об'єкт дослідження – психологічне благополуччя особистості.

Предмет дослідження – взаємозв'язки психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю.

Теоретико-методологічними засадами дослідження є положення позитивної та гуманістичної психології (Е. Десі, А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Раян, М. Селігман), теорія самодетермінації (А. Вороніна, Р. Раян), евдемоністична, гедоністична парадигми в розумінні ПБ (М. Аргайл, К. Батаєва, Н. Бредберн, А. Ватерман, Н. Грисенко, Е. Дьєнер, Л. Куліков, Т. Рат, К. Ріфф, Д. Хартер, Р. Шаміонов), особистісна теорія щодо ПБ (Н. Бахарєва, Є. Бочарова, П. Фесенко), аксіологічний підхід (Н. Бредберн, Е. Дьєнер, О. Кронік, К. Ріфф), функціональний підхід (А. Маслоу, Г. Оллпорт, Я. Павлоцька, К. Роджерс), психофізіологічний підхід (О. Ворона, А. Вороніна, С. Ковальов), емотивний підхід (С. Карсканова, Л. Козьміна, П. Фесенко, Т. Шевеленкова), системний підхід (Н. Бахарєва, О. Ідобаєва, Ю. Олександров), середовищний підхід (Т. Ємельянова, Н. Каргіна, Е. Паніна, О. Ширяєва) щодо сутності та структури ПБ особистості, задоволеність життям (А. Курова, С. Максименко, Т. Титаренко та ін.), взаємозв'язків та чинників ПБ

(С. Водяха, Д. Джеттен, Д. Дьяков, М. Казанжи, О. Киричук, А. Курова, Д. Левтерева, В. Павленко, І. Петровська, Т. Постмес, О. Сухоцька, С. Хаслам, Р. Шаміонова та ін.), теорія ідентичності (А. Ватерман, Е. Еріксон, С. Клімова, М. Шакурова, Д. Юм, К. Юнг, К. Ясперс), біопсихосоціальний підхід (Дж. Енджел), принципи детермінізму (Д. Леонт'єв, С. Максименко, С. Рубінштейн та ін.), системності, розвитку, активності в психології (Б. Анан'єв, Л. Зязюн, Д. Леонт'єв, А. Петровський, Г. Селевко) тощо.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань був використаний комплекс теоретичних й емпіричних методів дослідження, серед яких: теоретичний аналіз літератури за проблематикою, що вивчалася, систематизація, узагальнення концепцій, досліджень у площині психологічного благополуччя та ідентичності, порівняння з метою виявлення стану опрацювання досліджуваної проблеми, метод структуризації для розбудови структури ПБ, психодіагностичні методи, методи математико-статистичної обробки даних (описова статистика, кореляційний аналіз – для з'ясування взаємозв'язків між особистісною та соціальною ідентичністю й психологічним благополуччям, факторний аналіз – для виокремлення факторної структури психологічного благополуччя, особистісної та соціальної ідентичності, та визначення структури взаємозв'язків, непараметричний критерій Н-Краскела-Уоллеса – для встановлення значущості відмінностей між групами ПБ та показниками особистісної й соціальної ідентичності, кластерний аналіз – для виокремлення типів психологічного благополуччя, особистісної та соціальної ідентичності студентської молоді, множинний лінійний регресійний аналіз – для визначення впливу особистісної та соціальної ідентичності на психологічне благополуччя). Статистична обробка даних здійснювалась за допомогою пакета статистичних програм SPSS (версія 13.0).

Психодіагностичний комплекс склали як традиційні, стандартизовані психодіагностичні методики, так і спеціальним чином модифіковані для розв'язання завдань дисертації. Зокрема для дослідження компонентів психологічного благополуччя студентів: *гносеологічного* компоненту – показник «розуміння сутності психологічного благополуччя» – методика «Уявлення студентів про психологічне благополуччя та його ретроспективна самооцінка» (Л. Козьміна), показник «знання специфіки майбутньої професії» – методика «Професійна готовність» (Л. Боженко); *мотиваційно-ціннісного* компоненту: показники «прагнення досягти життєвої мети» – опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (адаптація Т. Шевеленкова, Т. Фесенко), «бажання досягти успіхів у майбутній професії» – методика «Мотивація до успіху» (А. Панфілова), «усвідомлення значущості професійної самоактуалізації» – тест «Піраміда потреб А. Маслоу», «усвідомлення сенсу життя» – опитувальник «Шкали психологічного благополуччя»; *афективного* компоненту: показники «ставлення до себе» – опитувальник «Шкали ПБ», «ставлення до освітнього середовища» Тест-опитувальник задоволеності навчальною діяльністю (УУД) (Л. Міщенко), *конативного* компоненту: «наявність самотійності», «здатність до саморозвитку», спроможність управляти оточенням» – «Шкали психологічного благополуччя» (адаптація Т. Шевеленкова, Т. Фесенко). Для дослідження компонентів особистісної ідентичності – методика семантичного

диференціалу (модифікація В. Павленко, Л. Джаббарова), тест «Хто Я?» (М. Кун, Т. Макпартленд в модифікації Т. Румянцевої). Для дослідження соціальної ідентичності – методика визначення етнокультурної ідентичності Д. Беррі (авторська модифікація), методика дослідження складності соціальної ідентичності С. Роккас, М. Бруер (авторська модифікація), опитувальник вивчення функцій ідентичності (Т. Серафіні, Дж. Адамс).

Емпірична база дослідження. Дослідження проводилося протягом 2015-2017 рр. на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут та на базі комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. На різних етапах нашого дослідження взяли участь 250 студентів віком від 19 до 23 років. З них 118 – жіночої статі (47,2 %), 132 – чоловічої статі (52,8%).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в дисертації *вперше:*

- визначено інтегральні характеристики компонентів психологічного благополуччя студентської молоді: гносеологічного – *психологічна грамотність*, мотиваційно-ціннісного – *цінність благополуччя*, афективного – *переживання благополуччя*, конативного – *успішна діяльність*, та запропонований спосіб їх операціоналізації;
- досліджено ідентичність, з огляду на її компоненти, види, функції та складність;
- запропоновано понятійний апарат для дослідження та аналізу особистісної ідентичності, а саме: поняття «інтегрованої особистісної ідентичності», «темпоральної ідентичності», «просторово-діяльнісної ідентичності», «ступінь консолідації ідентичності»;
- розроблено емпіричну модель взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю студентської молоді;

дістали подальшого розвитку:

- структурний підхід до поняття психологічного благополуччя студентської молоді та виділено гносеологічний, мотиваційно-ціннісний, афективний, конативний компоненти в структурі психологічного благополуччя;
- феномен «Складність соціальної ідентичності» та запропонований метод його операціоналізації;
- уявлення щодо особливостей психологічного благополуччя, соціальної та особистісної ідентичності в студентської молоді;

доповнено й уточнено:

- наукові знання щодо особливостей взаємозв'язку між психологічним благополуччям та особистісною й соціальною ідентичністю студентської молоді;
- уявлення про прояви різних рівнів складових психологічного благополуччя, особистісної та соціальної ідентичності студентської молоді. Виявлено характеристики, що найбільш розрізняють суб'єктів з високим, середнім або низьким рівнем зазначених феноменів.

Практична значущість дослідження полягає: у можливості використання в практичній психології запропонованої структури та критеріїв психологічного благополуччя студентської молоді; модифікації методу семантичного диференціалу

для вивчення особистісної ідентичності та операціоналізації на її основі усіх уведених понять; модифікації методики визначення етнокультурної ідентичності Д. Беррі для дослідження соціальної ідентичності та її різних видів; модифікації методики дослідження складності соціальної ідентичності; у наданні рекомендацій щодо сприяння ПБ студентів, які призначені спеціалістам закладів освіти, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців.

Результати дослідження були впроваджені в освітній процес: КЗ «Харківської гуманітарно-педагогічної академії» ХОР в курси лекцій для підготовки психологів та педагогів за дисциплінами «Загальна психологія», «Психодіагностика», «Вікова психологія», «Соціальна психологія» (акт впровадження № 01-13/317 від 10.04.2019 р.); Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (акт впровадження № 1443/1 від 23.04.2019 р.); Красноградського коледжу КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР (протокол № 5 від 02.05.2019 р.); Балаклійської філії КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР (довідка № 01-12/40 від 24.04.2019 р.); Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 10, від 2.05.2019 р.); Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 11 від 08.05.2019 р.); Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (акт впровадження № 0501-101 від 13. 06. 2019 р.).

Особистий внесок у роботах написаних у співавторстві. Автору належить теоретичний аналіз літературних джерел, добір емпіричного матеріалу, математично-статистичний аналіз та інтерпретація результатів, формулювання висновків.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертаційного дослідження презентовано та обговорено на наукових конференціях Міжнародного рівня: «Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід» (Харків, 2016), «Actual questions and problems of development of social sciences» (Kielce: Holly Cross University, 2016), «Інноваційні наукові дослідження в сфері соціології, психології та політичних наук» (Sladkovicovo, Slovak Republik, 2017), «Сучасні методики, інновації та досвід практичного застосування у сфері психології та педагогіки» (Люблін, Республіка Польща, 2017), «Теорія і практика актуальних наукових досліджень» (Одеса, 2018), «Психологія національної безпеки і благополуччя особистості» (Львів, 2019), «Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення» (Київ, 2019). Всеукраїнській науково-практичній конференції: «Сучасна психологія та педагогіка: від теорії до практики» (Запоріжжя, 2016). На засіданнях методологічного семінару кафедри прикладної психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2019), наукового семінару Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (2019).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 16 публікаціях, з них: 6 статей, що були опубліковані в наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, 9 статей у збірниках матеріалів конференцій та інших виданнях.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (261 найменування, з яких 42 –іноземними

мовами). Загальний обсяг дисертації складає 255 сторінок, основна частина – 195 сторінок. Дисертація містить 36 таблиць, 9 рисунків та 15 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету та головні завдання, описано методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичну й практичну значущість результатів дослідження, його теоретико-методологічні засади, наведено відомості щодо експериментальної бази, апробації роботи, наукових публікацій і структури дисертації.

У **першому розділі** «Теоретичні засади вивчення взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю» проаналізовано наукові підходи до змісту поняття «ПБ особистості», розглянуто психологічне благополуччя як інтегративний показник ступеня спрямованості особистості на позитивне функціонування: його зміст та структуру. Представлено погляди вчених на поняття «особистісна ідентичність», «соціальна ідентичність». Описані сучасні дослідження щодо взаємозв'язку ПБ з ідентичністю особистості. За результатами теоретичного аналізу літератури визначено основні підходи до дослідження проблеми ПБ особистості: аксіологічний (Н. Бредберн, Е. Діннер та ін.); функціональний (А. Маслоу, Г. Оллпорт та ін.); психофізіологічний (О. Ворона, М. Яхода та ін.); емотивний (П. Фесенко, Т. Шевеленкова та ін.); системний (Н. Бахарева, Ю. Олександров та ін.); середовищний (Н. Каргіна, Е. Паніна О. Ширяєва та ін.). Виявлено протиріччя та відсутність єдиної позиції на сутність зазначеного феномену, а також наявність різних підходів та інтерпретацій, що ускладнюють його експериментальне дослідження. Показано, що ПБ особистості характеризується науковцями так: 1) щастя як форма переживання повноти буття, пов'язаного з самоздійсненням (О. Кронік, К. Ріфф та ін.); 2) утворення, що характеризується позитивним функціонуванням особистості через наявність спрямованостей, цілей, потреб, аспектів самореалізації (Я. Павлоцька, К. Роджерс та ін.); 3) повноцінне збереження психофізіологічних функцій людини (А. Вороніна, С. Ковальов та ін.); 4) переживання, яке людина спрямовує на самооцінку та особистісне зростання (С. Карсканова, Л. Козьміна та ін.); 5) інтегральне, системне явище, якість, властивість, індивідуальна характеристика (Н. Бахарева, О. Ідобаєва та ін.); б) чинники різних видів діяльності, взаємин, що забезпечують комфортність перебування в будь-якому середовищі (Т. Ємельянова та ін.). У контексті нашого дослідження розглядаємо *психологічне благополуччя* як інтегральну сукупність психологічних властивостей, що обумовлена комплексом зовнішніх і внутрішніх чинників, які сприяють позитивному функціонуванню особистості в процесі навчально-професійної діяльності.

Теоретичні розвідки виявили, що проблемою особистісної ідентичності переймалися такі науковці, як М. Берзонські, А. Ватерман, Е. Гідденс, Е. Еріксон, О. Ічанська, Ч. Кулі, О. Литвинчук, Дж. Марсія, Дж. Мід, О. Поджинська, Х. Хартман, М. Шакурова тощо. *Особистісна ідентичність* містить набір рис та інших індивідуальних характеристик, що відрізняються постійністю та дозволяють зберігати цілісність власного Я, незважаючи на зміну окремих його компонентів у

часі та різних сферах діяльності. До авторів, які вивчали проблему соціальної ідентичності особистості належать: І. Грибенко, І. Гоффман, І. Губеладзе, К. Дьюї, Н. Іванова, О. Литвинчук, В. Павленко, Н. Паттуріна, Е. Сміт, Г. Теджфел, Д. Тернер, М. Шакурова, В. Ядов, В. Янчук та інші. *Соціальна ідентичність* характеризується як переживання та усвідомлення своєї належності до соціальних груп, спільнот. Основними складовими соціальної ідентичності визначено: громадянську, професійну, сімейну, релігійну, етнічну ідентичності. Проаналізовані результати вітчизняних та зарубіжних досліджень науковців, які вивчали взаємозв'язки та детермінанти психологічного благополуччя особистості (С. Водяха, Д. Джеттен, Д. Дьяков, М. Казанжи, О. Киричук, А. Курова, Д. Левтерова, В. Павленко, І. Петровська, Т. Постмес, О. Сухоцька, К. Хаслам, С. Хаслам, Р. Шаміонов, М. Шарма, С. Шарма та ін.).

У другому розділі «Обґрунтування теоретичної моделі та організаційно-методичного забезпечення дослідження взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю в студентській молоді» теоретично обґрунтовано та запропоновано специфічну структуру психологічного благополуччя студентської молоді (рис. 1), виділено та описано рівні (високий, середній, низький)

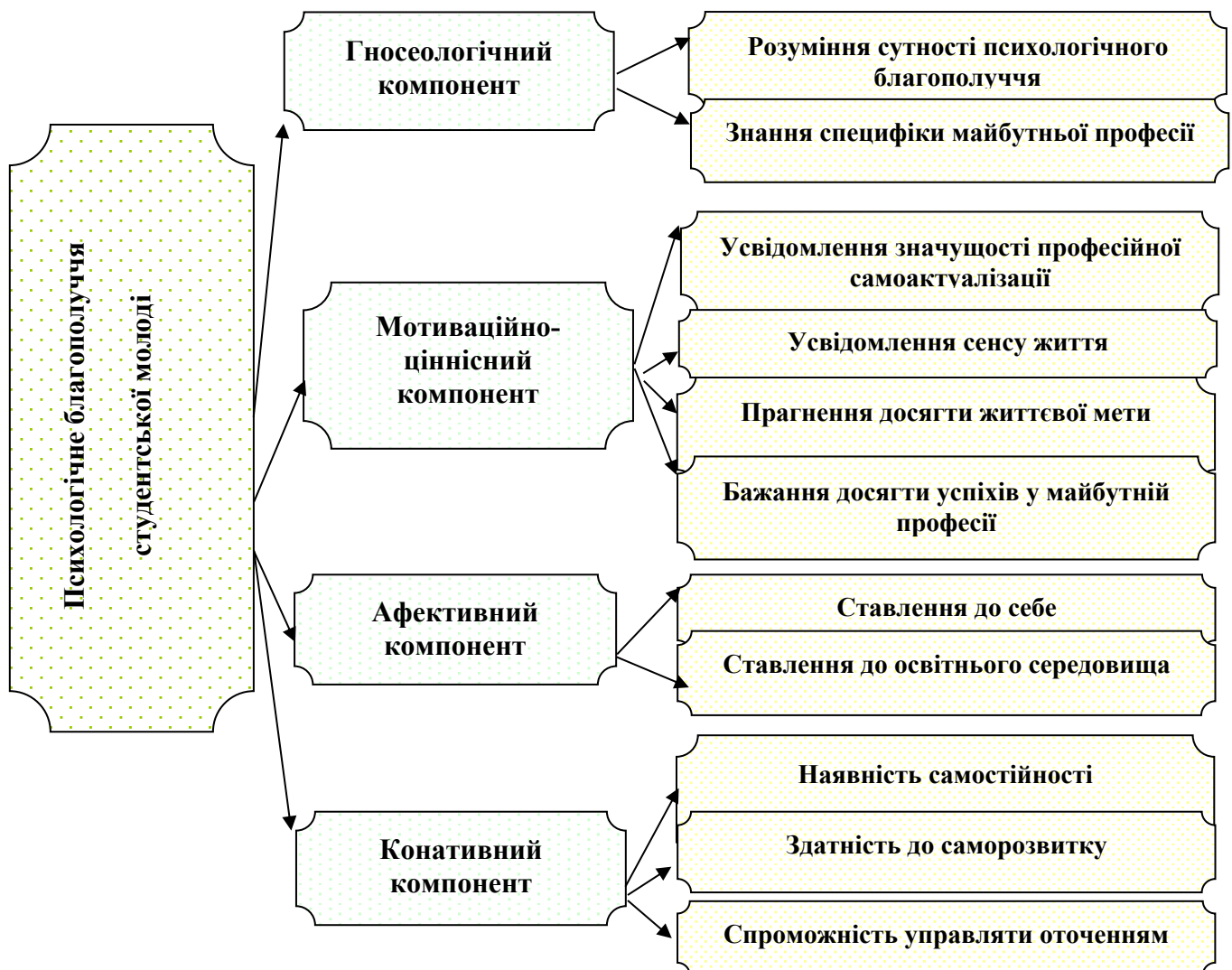

Рис. 1. Структура психологічного благополуччя студентської молоді.

зазначеного феномену, обґрунтування яких здійснювалося на основі наступних критеріїв: психологічна грамотність, мотивація благополуччя, переживання благополуччя, успішна діяльність; надано результати модифікації методик: дослідження складності соціальної ідентичності, що спрямована на виявлення когнітивних стратегій формування соціальної ідентичності; семантичного диференціалу для вивчення особистісної ідентичності; дослідження етнічної ідентичності Д. Беррі для вивчення соціальної ідентичності.

Представлено та обґрунтовано вибір психодіагностичного інструментарію для виявлення рівнів розвитку ПБ, соціальної та особистісної ідентичності студентської молоді. Обрані методики дозволяють ґрунтовно вивчити різні компоненти, якості та характеристики як психологічного благополуччя, так і особистісної й соціальної ідентичності.

Описано модифікацію методу семантичного диференціалу для вивчення особистісної ідентичності та операціоналізація на її основі всіх уведених понять. На основі інтеграції сучасних поглядів визначено поняття *інтегрованої особистісної ідентичності*, що містить набір рис та інших індивідуальних характеристик, які відрізняються постійністю та дозволяють зберігати цілісність власного Я, незважаючи на зміну окремих його компонентів у часі та різних сферах діяльності. На основі ідей Е. Еріксона та А. ван Хуф були виділені 2 компоненти в інтегрованій особистісній ідентичності: *темпоральна ідентичність* – відчуття внутрішньої тотожності та інтегрованості себе в часі, та *просторово-діяльнісна ідентичність* – відчуття внутрішньої тотожності та інтегрованості власного образу в різних сферах діяльності. *Ступінь консолідованості особистісної ідентичності* визначається тим, наскільки сильними є коливання уявлень про себе в різні часи та в різних сферах діяльності.

Детального розгляду набула модифікація методики «Дослідження етнічної ідентичності Д. Беррі» для вивчення соціальної ідентичності, у якій одним з аспектів модифікації є використання методики для визначення різних видів соціальної ідентичності, зокрема професійної, громадянської, сімейної, релігійної, етнічної. Розглянуто малорозроблене в українській психології поняття складності соціальної ідентичності та спосіб його операціоналізації (М. Бруер, С. Роккас). Модифікація методики дослідження складності соціальної ідентичності спрямована на виявлення когнітивних стратегій формування соціальної ідентичності (перетинання, переважання, подрібнення та злиття).

Перевірено запропоновані модифіковані методики відповідно до вимог психометрики на надійність, валідність та дискримінативність. Доведено, що методики відповідають психометричним вимогам.

У **третьому розділі** «Емпіричне дослідження особливостей взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю» визначено структуру досліджуваних конструктів, описаний рівень розвитку феноменів, що вивчалися, математично-статистичний аналіз результатів, проведено кількісну та якісну інтерпретацію результатів. В якості досліджуваних обрано представників студентської молоді, по відношенню до яких предмет дослідження розкривається найбільш показово. Проаналізовано взаємозв'язок психологічного

благополуччя та його компонентів із соціальною та особистісною ідентичністю в студентській молоді. Виокремлено типи психологічного благополуччя, особистісної та соціальної ідентичності студентів. Встановлено значущість відмінностей між виділеними групами ПБ студентів та параметрами особистісної й соціальної ідентичності.

За результатами дослідження ступеня сформованості складових ПБ студентів було розподілено на 3 групи. До групи студентів із *високим рівнем* ПБ віднесено 36,8%. Більшість досліджуваних студентів (59,7%) має *середній рівень* сформованості ПБ. І лише 3,4 % досліджуваних студентів були віднесені до групи з *низьким рівнем* психологічного благополуччя. Найбільш сформованим є гносеологічний компонент, який характеризується розумінням сутності ПБ та знанням специфіки майбутньої професії. Найменш сформованим є конативний компонент, тобто студенти сприймають себе залежними, не достатньо здатними до саморозвитку й не спроможними керувати оточенням. На основі аналізу емпіричних даних з'ясовано, що різні параметри особистісної ідентичності студентська молодь актуалізує по-різному: найбільш актуалізованими компонентами є «рефлексивне- та перспективне Я», у той час як «фізичне-, комунікативне- та діяльне Я» актуалізовані найменше. Встановлено, що інтегрована особистісна ідентичність, як узагальнений образ темпоральної та просторово-діяльній ідентичності, у більшості студентів є позитивною та збалансованою. Переважаючим серед інших факторів, що визначають особистісну ідентичність, є фактор валентності, що говорить про достатньо високу самооцінку й самоповагу як у різних сферах діяльності, так і в різні часи. Аналіз даних у результаті експерименту також дозволив дослідити рівень сформованості функцій ідентичності студентів. Визначено, що серед функцій ідентичності студентів (структурна, гармонійна, цільова, орієнтована, самоконтролююча) найбільш сформованою є самоконтролююча функція ідентичності, яка проявляється протистоянням зовнішнім впливам, впевненістю у самоконтролі власного життя, а також сумлінності, що сприяє організованому й планомірному вирішенні задач. Найменш сформованою є структурна функція ідентичності, що забезпечує визначеність та упорядкованість власного «Я», усвідомлення себе в якості унікальної особистості, що говорить про наявність тривожності та переживань студентів щодо себе. Установлено, що половина досліджуваних студентів має високий рівень сформованості соціальної ідентичності, що проявляється в її позитивності та узгодженості. Результати експерименту дозволили також визначити домінуючі когнітивні стратегії студентів. Виявлено, що найбільше студентів (43,6 %) мають домінуючу стратегію злиття, що полягає в створенні інтегральної соціальної ідентичності, у якій усвідомлені та узгоджені протиріччя окремих її видів.

Кореляційний аналіз дозволив встановити значущі зв'язки між ПБ та особистісною й соціальною ідентичністю студентської молоді (рис.2).

Між особистісною ідентичністю та психологічним благополуччям зафіксовані наступні зв'язки: найбільш виражений зв'язок з ПБ має такий показник особистісної ідентичності, як ступінь її консолідованості, останній стосується як консолідованості особистісної ідентичності взагалі ($r = -0,535$ при $p \leq 0,01$), так і її складових – темпоральної ідентичності ($r = -0,531$ при $p \leq 0,01$) та просторово-діяльній ($r = -0,429$

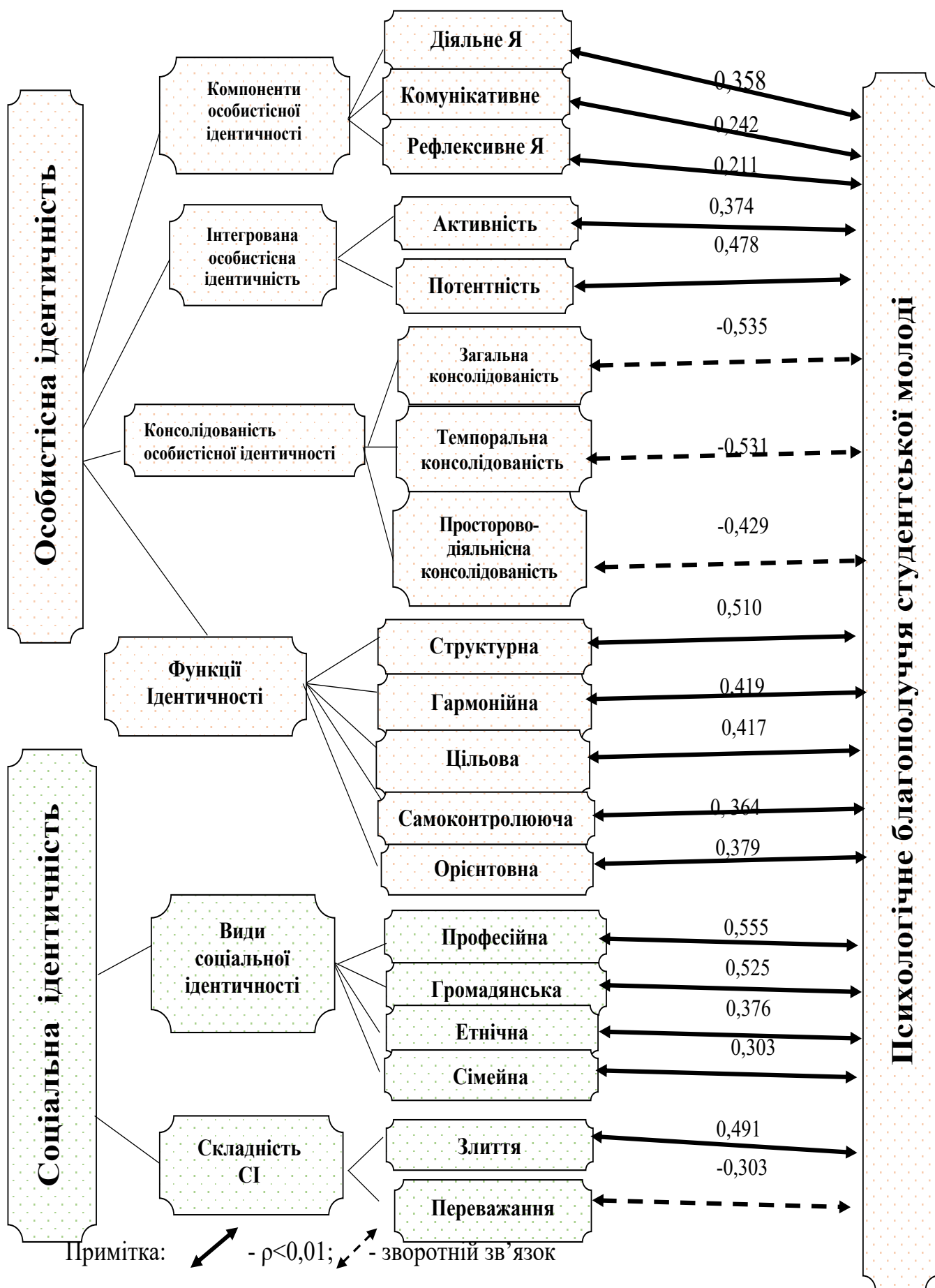

Рис. 2. Емпірична модель взаємозв'язків ПБ з ідентичністю.

при $p \leq 0,01$). Проте зв'язок з консолідованістю темпоральної ідентичності дещо виразніший, ніж зв'язок з консолідованістю просторово-діяльнісної ідентичності.

Стабільність Я-образу студентів у часі більшою мірою пов'язана з ПБ студентів, ніж стабільність Я у різних сферах діяльності. ПБ статистично значущо пов'язане також з усіма факторами інтегрованої особистісної ідентичності, проте зв'язок із факторами потентності ($r=0,478$ при $p \leq 0,01$) та активності ($r=0,374$ при $p \leq 0,01$) є значно суттєвішим, ніж зв'язок із фактором валентності ($r=0,216$ при $p \leq 0,05$). Наскільки вищий ступінь задоволеності студентів власним соціальним статусом, енергетичним потенціалом, ступінь незалежності, ініціативності та впевненості в собі як у часі, так і у просторі, настільки більш психологічно благополучними будуть відчувати себе студенти і навпаки.

Компоненти особистісної ідентичності пов'язані з ПБ студентів, проте найбільш значущі взаємозв'язки виявлені з діяльним Я ($r=0,358$ при $p \leq 0,01$), комунікативним Я ($r=0,242$ при $p \leq 0,01$) та рефлексивним Я ($r=0,211$ при $p \leq 0,01$). Чим більш актуалізованими у свідомості студентів діяльне-, комунікативне- та рефлексивне Я, тим більш психологічно благополучними відчуватимуть себе студенти. Найбільш виражені взаємозв'язки показників особистісної та соціальної ідентичності встановлені з конативним компонентом ПБ студентів.

Виявлено, що всі функції особистісної ідентичності мають статистично значущі взаємозв'язки з ПБ студентів. Найвиразніший зв'язок ПБ студентів встановлено зі структурною ($r=0,510$ при $p \leq 0,01$) функцією. Дещо слабші зв'язки з гармонійною ($r=0,419$ при $p \leq 0,01$), цільовою ($r=0,417$ при $p \leq 0,01$), орієнтовною ($r=0,379$ при $p \leq 0,01$) та самоконтролюючою ($r=0,364$ при $p \leq 0,01$) функціями. Що більш упорядковане та визначене власне Я, гармонійність між цінностями, переконаннями та обов'язками особистості, цілеспрямованість та самомотивованість, а також орієнтація в майбутніх можливостях і самоконтроль, то вищий рівень ПБ студентів і навпаки.

Між соціальною ідентичністю та ПБ зафіксовані наступні взаємозв'язки: найсильніший зв'язок ПБ спостерігається з професійною ($r=0,555$ при $p \leq 0,01$) та громадянською ідентичністю ($r=0,525$ при $p \leq 0,01$), дещо менший – з етнічною ідентичністю ($r=0,376$ при $p \leq 0,01$) та сімейною ($r=0,303$ при $p \leq 0,01$). Наскільки позитивною та гармонійною є професійна, громадянська, етнічна та сімейна ідентичність студентів, настільки вищий рівень ПБ вони мають. Дослідження когнітивних стратегій, які використовують студенти при формуванні соціальної ідентичності, показало, що з ПБ вони пов'язані наступним чином: стратегія злиття має найбільш виражений позитивний зв'язок з ПБ ($r=0,491$ при $p \leq 0,01$), у той час як стратегія переважання має негативні зв'язки з ПБ ($r=-0,303$ при $p \leq 0,01$). Стратегії перетинання й подрібнення з ПБ не пов'язані.

Різні рівні ПБ достовірно відрізняються за ступенем консолідованості ідентичності, за факторами особистісної ідентичності. Значущість відмінностей виявлена між рівнями ПБ та усіма видами соціальної ідентичності.

У результаті проведення факторного аналізу виокремлено чотири фактори психологічного благополуччя («мотиваційно-орієнтований», «професійно-спрямований», «особистісно-орієнтований», «усвідомлено-регуляційний»), що охоплюють 60,03 % загальної дисперсії. На основі факторних оцінок було проведено

кластерний аналіз, що дозволив виокремити типи психологічного благополуччя студентів: «особистісне благополуччя», «цілеспрямоване благополуччя», «професійне благополуччя». Аналіз результатів кількісного складу виділених типів ПБ студентів вказує, що найбільша кількість студентів належить до типу «цілеспрямоване благополуччя» (43,6%). Такі студенти відчуватимуть психологічне благополуччя тоді, коли будуть досягнуті їхні цілі. 30,8 % студентів відносяться до типу «професійне благополуччя». У таких студентів наявна лише зосередженість на професійній сфері, її проблемах, можливостях їх вирішення. Спрямованість на власну особистість та її розвиток відсутня. Решта студентів (25,6%) належить до «особистісного благополуччя». Такі студенти відчувають благополуччя за умови задоволення особистісних потреб, чітко розуміють, що потрібно для власного ПБ, охоплюють своєю увагою особистісну сферу життя для відчуття його повноти та успішності.

Факторний аналіз дозволив виокремити чотири фактори особистісної ідентичності («родинно-сімейний», «майбутньо-націлений», «освітньо-орієнтований», «дозвіллево-спрямований»), що охоплюють 70,5 % загальної дисперсії. На основі факторних оцінок проведено кластерний аналіз, що дозволив виокремити типи особистісної ідентичності студентів: «розважальний», «родинний», «освічений». Аналіз результатів кількісного складу виділених типів особистісної ідентичності студентів вказує, що найбільша кількість студентів належить до типу «освічений» (81,6 %). Такі студенти ідентифікують себе зі студентами певної установи, розуміють необхідність здобуття гарної освіти, думають про майбутнє, сім'ю. Інші два типи мають однаковий відсоток: 9,2 % студентів належать до типу «розважальний». Такі студенти комфортно почувають себе під час відпочинку, розваг, проте навчальна сфера, сімейні стосунки їх обтяжують. І 9,2 % належать до типу «родинний», ці респонденти чітко ідентифікують себе з родиною, розуміють, що їхнє щастя в сімейному колі, та не відволікаються на сторонні проблеми.

За допомогою факторного аналізу виявлено три фактори соціальної ідентичності: «професійно-налаштований», «духовно-орієнтований», «сімейно-спрямований», що охоплюють 57,7 % загальної дисперсії. На основі факторних оцінок було проведено кластерний аналіз, що дозволив виокремити типи соціальної ідентичності «гармонійний» та «невизначений». Аналіз результатів кількісного складу виділених типів соціальної ідентичності студентів вказує, що одна половина студентів належить до типу «гармонійний». Ці студенти спроможні чітко себе ідентифікувати з будь-якою спільнотою: професійною, релігійною чи сімейною. Інша половина відноситься до типу «невизначений». Такі студенти не мають чіткого усвідомлення власної належності до певних спільнот, відчувають стосовно цього питання певні суперечності.

Використовуючи вищезазначені результати факторного та кластерного аналізу, здійснюючи кореляційний аналіз, ми встановили кореляційні зв'язки між типами психологічного благополуччя і типами особистісної та соціальної ідентичностей. З'ясовано, що чим більшою є зосередженість на професійній сфері, то більшою є ідентифікація з представниками певної установи, розуміння необхідності здобуття гарної освіти, планування майбутнього, сім'ї. Чим більш вираженою є орієнтація на

освіту, тим більшою мірою відчувається ПБ тоді, коли є впевненість, що цілі будуть досягнуті. Що більш гармонійною є особистість, то сильнішим є прагнення досягти життєвих цілей, побачити перспективи в майбутньому, таким чином відчути задоволеність собою, своїм життям.

Результати дисперсійного аналізу доводять, що консолідованість особистісної ідентичності та складність соціальної ідентичності є чинниками ПБ студентів. Результати регресійного аналізу показали, що коефіцієнт детермінації R-квадрат складає 0,563 (>0,5). Регресійна модель описує 50,4 % випадків, коли особистісна та соціальна ідентичності впливають на ПБ. Статистична значущість складає 0,001. Це свідчить про те, що регресійна модель, побудована на основі даних респондентів, які потрапили у вибірку, справедлива для всієї генеральної сукупності в цілому. Рівняння для ПБ представлено таким чином: $\text{ПБ студентів} = 349,377 - 1,049 * \text{загальна консолідованість особистісної ідентичності} + 1,031 * \text{професійна ідентичність} + 5,826 * \text{діяльне Я} + 0,758 * \text{громадянська ідентичність}$. Представлене рівняння свідчить про наступне: ПБ студентів настільки вище, наскільки меншими є коливання їхнього образу-Я як у різних часових перспективах, так і у різних сферах діяльності. Рівень ПБ тим вище, чим більш позитивною та узгодженою буде професійна ідентичність, задоволеність власною діяльністю, кращою буде зосередженість на собі, дипломатичність, вміння контролювати свій емоційний стан і позитивнішою та гармонійнішою буде їхня громадянська ідентичність. Усі ці параметри особистісної та соціальної ідентичності є чинниками психологічного благополуччя студентів.

Розроблені рекомендації щодо підвищення рівня психологічного благополуччя студентів. Детальний аналіз результатів дослідження показав, що в ПБ найбільш потребують підвищення рівня такі його складові, як: прагнення досягти життєвої мети, бажання домогтися успіхів у майбутній професії, усвідомлення сенсу життя (мотиваційно-ціннісний компонент), ставлення до себе (афективний компонент), наявність самостійності, здатність до саморозвитку, спроможність управляти оточенням (конативний компонент).

Ефективне підвищення рівня структурних елементів психологічного благополуччя може бути реалізоване за умови формування відповідних складових особистісної та соціальної ідентичності.

Формування більш консолідованого образу-Я, його стабілізація в різних часових вимірах та в різних сферах діяльності, покращуватиме ПБ студентської молоді. Розвиток вміння зосереджуватись на собі, стриманості та дипломатичності, вміння працювати з власною тривогою та напруженням, зберігаючи власну стійкість, поліпшуватиме психологічне благополуччя студентів. Розвиток самостійності та впевненості в собі, задоволеності власним енергетичним потенціалом, ініціативністю та динамічними характеристиками поведінки в цілому як у часі, так і у просторі, підвищуватиме рівень ПБ студентської молоді. Формування впорядкованості власного «Я», розуміння власної унікальності, сприяння гармонійності між цінностями, переконаннями та обов'язками, а також розвиток цілеспрямованості, самомотивованості, усвідомленості стратегій власної поведінки, орієнтації у своїх майбутніх можливостях покращуватиме психологічне благополуччя студентів. Також формування відчуття власної гідності, вольової регуляції та самоконтролю

підвищуватиме рівень ПБ молоді. Розвиток позитивності та гармонійності, у першу чергу таких видів соціальної ідентичності, як професійної та громадянської, поліпшуватиме психологічне благополуччя студентів. Формування когнітивної стратегії злиття, що сприятиме виробленню інтегрованої соціальної ідентичності, покращуватиме рівень психологічного благополуччя студентів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове розв'язання проблеми взаємозв'язку психологічного благополуччя з їх особистісною та соціальною ідентичностями (на прикладі студентської молоді, по відношенню до яких предмет дослідження розкривається найбільш показово), що виявляється в розкритті змісту, структури психологічного благополуччя та особистісної й соціальної ідентичностей. Результати емпіричного дослідження дають підстави для таких висновків:

1. У трактуванні психологічного благополуччя особистості виокремлюються аксіологічний, функціональний, психофізіологічний, емотивний, системний, середовищний підходи. Психологічне благополуччя студентської молоді – це інтегральна сукупність психологічних властивостей студентів, що обумовлена комплексом зовнішніх і внутрішніх чинників, які сприяють позитивному функціонуванню особистості в процесі навчально-професійної діяльності.

Особистісна ідентичність містить набір рис та інших індивідуальних характеристик, що відрізняються постійністю та дозволяють зберігати цілісність власного Я, незважаючи на зміну окремих його компонентів у часі та різних сферах діяльності. Соціальна ідентичність характеризується як переживання та усвідомлення своєї належності до соціальних груп, спільнот. До основних видів соціальної ідентичності віднесено: громадянську, професійну, сімейну, релігійну, етнічну ідентичності.

2. У структурі психологічного благополуччя студентів пропонуємо виділяти такі компоненти: гносеологічний, мотиваційно-ціннісний, афективний, конативний. Критеріями сформованості психологічного благополуччя студентів виступають: психологічна грамотність, цінність благополуччя, переживання благополуччя, успішна діяльність. Найбільш сформованим є гносеологічний компонент, який характеризується розумінням сутності психологічного благополуччя та знанням специфіки майбутньої професії. Найменш сформованим є конативний компонент, такі студенти сприймають себе залежними, недостатньо здатними до саморозвитку й неспроможними керувати оточенням.

3. У студентської молоді виявлено переважання середнього рівня сформованості психологічного благополуччя. Більшість належить до типу «цілеспрямоване благополуччя». Це ті студенти, що відчувають психологічне благополуччя, коли упевнені, що їхні цілі досягнуті. Дещо менше студентської молоді належить до типу «професійне благополуччя», у них наявна стійка зосередженість на професійній сфері, її проблемах та можливостях їх вирішення, відсутня спрямованість на розвиток власної особистості. Ще менше студентів належить до типу «особистісне благополуччя», такі студенти відчувають благополуччя за умови задоволення особистісних потреб, чітко розуміють, що потрібно для власного психологічного

благополуччя, охоплюють своєю увагою особистісну сферу життя для відчуття його повноти та успішності.

З'ясовано, що різні параметри особистісної ідентичності студентська молодь актуалізує по-різному: найбільш актуалізованими компонентами є «рефлексивне- та перспективне Я», у той час як «фізичне-, комунікативне- та діяльне Я», актуалізовані найменше. Більшість студентів характеризується стабільністю образу власного Я, що не залежить ні від часових, ні від діяльнісних характеристик, при цьому ступінь консолідації темпоральної ідентичності є нижчим в порівнянні з просторово-діяльнісною ідентичністю, тобто різниця між образами-Я в часі є помітнішою, ніж різниця між образами-Я в різних сферах життя. Найбільш сформованою є самоконтролююча функція ідентичності, що свідчить про достатньо високий локус контролю та сумлінність студентів, найменш розвиненою – структурна функція, що свідчить про недостатню визначеність та упорядкованість власного «Я», недостатнє усвідомлення себе в якості незалежної та унікальної особистості. Визначено типи особистісної ідентичності – «родинний», «освічений», «розважальний». Найбільша кількість студентської молоді належить до типу «освічений», такі студенти розуміють необхідність здобуття гарної освіти для майбутньої кар'єри.

Констатовано, що в половини студентів високий рівень позитивності соціальної ідентичності. Найбільш позитивною є сімейна ідентичність, дещо менш позитивною є професійна, а найменш – релігійна. Такий розподіл можна пояснити різним ступенем однозначності ставлення до різних соціальних груп студентів – найбільш однозначним є ставлення до сімейної та професійної спільноти, найменш однозначним – до релігійної. Для різних видів соціальної ідентичності найбільш та найменш виражені параметри соціальної ідентичності різні: так для громадянської, сімейної, етнічної та релігійної найбільш вираженим параметром є сам факт ідентифікації себе з групою, для професійної – суто емоційний критерій, який характеризується задоволеністю від належності до обраної професійної спільноти. Виявлено домінування когнітивної стратегії злиття, що свідчить про складність соціальної ідентичності студентства. Визначено типи соціальної ідентичності («гармонійний» та «невизначений») і показано, що студенти розподілилися між цими двома типами майже порівну.

4. Виявлені взаємозв'язки між різними параметрами особистісної та соціальної ідентичності з одного боку, й психологічним благополуччям з іншого. Найбільш значущі зв'язки встановлено з консолідованістю особистісної ідентичності, зі стабільністю образу-Я студентів у часі та просторі; зі структурною функцією ідентичності, зі структурованістю та визначеністю власного Я студентів; з професійною та громадянською ідентичністю, зі ступенем їх позитивності та узгодженості.

Установлено, що особистісна та соціальна ідентичність є предикторами психологічного благополуччя студентів. Консолідованість Я-образу в часі та просторі; діяльне Я, задоволеність власною діяльністю, дипломатичність та вміння контролювати свій емоційний стан; позитивність професійної та громадянської ідентичності, а також складність соціальної ідентичності є тими параметрами

особистісної та соціальної ідентичності, що впливають на психологічне благополуччя студентів.

5. Запропоновані рекомендації щодо підвищення рівня психологічного благополуччя студентів. У першу чергу необхідно покращувати рівень наступних складових психологічного благополуччя студентів: прагнення досягти життєвої мети, бажання домогтися успіхів у майбутній професії, усвідомлення сенсу життя (мотиваційно-ціннісний компонент), ставлення до себе (афективний компонент), наявність самостійності, здатність до саморозвитку, спроможність управляти оточенням (конативний компонент). Покращення психологічного благополуччя може бути реалізоване за умови підвищення рівня складових особистісної та соціальної ідентичності. Необхідно особливу увагу приділяти формуванню таких параметрів особистісної ідентичності, як консолідованості (насамперед темпоральній), функціям (особливо структурній), складовим (у першу чергу «діяльному Я»). Для оптимізації психологічного благополуччя не менше значення має також формування позитивності професійної й громадянської ідентичності та навчання когнітивній стратегії злиття для розвитку інтегрованої соціальної ідентичності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальше її дослідження може здійснюватися в напрямках поглибленого аналізу особливостей взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичностями на різних етапах онтогенезу, формування психологічного благополуччя особистості з урахуванням впливу різноманітних чинників тощо.

Основні положення дисертації відображено в публікаціях:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Джаббарова Л. В. Теоретичний аналіз досліджень особистісної та соціальної ідентичності студентської молоді. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». 2016. № 3 (1). С. 34-38.
2. Джаббарова Л. В. Дослідження взаємозв'язку соціальної ідентичності з психологічним благополуччям у студентської молоді. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». 2016. № 6 (1). С. 46-50.
3. Павленко В., Джаббарова Л. Модифікація семантичного диференціалу для дослідження особистісної ідентичності у студентської молоді. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Психологія». 2017. № 63. С. 43-47.
4. Джаббарова Л. В. Взаємозв'язок психологічного благополуччя з особистісною ідентичністю у студентської молоді. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». 2017. № 5 (1). С. 45-50.
5. Джаббарова Л. В. Дослідження структури психологічного благополуччя студентської молоді. *Теорія і практика сучасної психології*: зб. наук. праць. 2018. № 1. С. 10-15.

6. Джаббарова Л. В. Дослідження взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю в студентів. *Теорія і практика сучасної психології*: зб. наук. праць. 2019. №1. С 44-48.

Статті у наукових виданнях іноземних держав:

7. Pavlenko V. M., Dzhabbarova L.V. Studying personal identity of students by means of modified semantic differential. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. 2018. Vol. 25, № 1. P. 144-148.

Публікації в інших наукових виданнях:

8. Джаббарова Л. В. Проблема психологічного благополуччя сучасної студентської молоді. *Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 23-24 жовтня 2015 р.). Харків: ХНПУ, 2015. С. 12-14.

9. Джаббарова Л. В. Феномен ідентичності в сучасній психології. *Actual questions and problems of development of social sciences*: International scientific-practical conference, (Kielce, June 28-30 2016 p.). Kielce: Holly Cross University. 2016. С. 133-136.

10. Джаббарова Л. В. Аналіз поняття «ідентичність». *Актуальні питання психології та педагогіки: наукові дискусії*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 9-10 вересня 2016 р.) Харків, 2016. С. 78 – 80.

11. Джаббарова Л. В. Складність соціальної ідентичності. «Сучасна психологія та педагогіка: від теорії до практики»: матеріали всеукр. наук.-практ. конференції. (Запоріжжя, 26-27 серпня 2016 р.) Запоріжжя, 2016. С. 65-68.

12. Джаббарова Л. В. Функції ідентичності та засіб їх вивчення. «Інноваційні наукові дослідження в сфері соціології, психології та політичних наук»: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (Sladkovicovo, 10-11marec 2017) Sladkovicovo, Slovak Republik, 2017. С. 61-64.

13. Джаббарова Л. В. Темпоральні аспекти особистісної та соціальної ідентичності. «Сучасні методики, інновації та досвід практичного застосування у сфері психології та педагогіки»: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (Люблін, 20-21 жовтня 2017 р.) Люблін, Республіка Польща, С. 151-154.

14. Джаббарова Л. В. Особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя з ідентичністю в студентської молоді. «Теорія і практика актуальних наукових досліджень»: матеріали II міжн. наук.-практ. конф. (Одеса, 28-29 квітня 2018 р.) Одеса, 2018. С. 91- 93.

15. Джаббарова Л. В. Основні підходи до психологічного благополуччя. «Психологія національної безпеки і благополуччя особистості»: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 14-15 березня 2019 р.), Львів, 2019. С.54-56.

16. Джаббарова Л. В. Рекомендації щодо підвищення рівня психологічного благополуччя студентів. «Педагогіка та психологія: виклики і сьогодення»: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 3-4 травня 2019 р.), Київ, 2019. С. 87 – 91.

АНОТАЦІЇ

Джаббарова Л. В. Особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2020.

Дисертація присвячена теоретичному й експериментальному дослідженню взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю в студентській молоді. На основі аналізу низки наукових підходів (аксіологічного, функціонального, психофізіологічного, емотивного, системного, середовищного) розроблено визначення психологічного благополуччя студентської молоді та створена структура досліджуваного феномену. Ключовими складовими психологічного благополуччя визнано гносеологічний, мотиваційно-ціннісний, афективний, конативний компоненти. Проаналізовано поняття особистісної та соціальної ідентичності студентської молоді. Удосконалено понятійний апарат для опису особистісної ідентичності («інтегрована особистісна ідентичність», «темпоральна ідентичність», «просторово-діяльнісна ідентичність, «ступінь консолідації ідентичності»). Підібрано й розроблено комплекс методик вивчення психологічного благополуччя та особистісної, соціальної ідентичності. Установлено критерії психологічного благополуччя студентської молоді: психологічна грамотність, мотивація благополуччя, переживання благополуччя, цінність благополуччя, успішна діяльність; рівні сформованості: високий, середній, низький. Виявлено наявність значущих взаємозв'язків між психологічним благополуччям та особистісною, соціальною ідентичністю студентської молоді. Особистісна та соціальна ідентичність є предикторами психологічного благополуччя студентів.

Ключові слова: психологічне благополуччя, психологічне благополуччя студентської молоді, соціальна ідентичність, особистісна ідентичність, структура, критерії.

Джаббарова Л. В. Особенности взаимосвязи психологического благополучия с личностной и социальной идентичностью. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2020.

Диссертация посвящена теоретическому и экспериментальному исследованию взаимосвязи психологического благополучия с личностной и социальной идентичностью у студенческой молодежи. На основе анализа ряда научных подходов (аксиологического, функционального, психофизиологического, эмотивного, системного, средового) разработано определение психологического благополучия

студенческой молодежи и создана структура исследуемого феномена. Ключевыми составляющими психологического благополучия признано гносеологический, мотивационно-ценностный, аффективный, конативный компоненты. Проанализированы понятия личностной и социальной идентичности студенческой молодежи. Усовершенствован понятийный аппарат для описания личностной идентичности («интегрированная личностная идентичность», «темпоральная идентичность», «пространственно-деятельная идентичность, «степень консолидации идентичности»). Подбран и разработан комплекс методик изучения психологического благополучия, личностной и социальной идентичности. Установлены критерии психологического благополучия студенческой молодежи: психологическая грамотность, мотивация благополучия, переживание благополучия, ценность благополучия, успешная деятельность; уровни сформированности: высокий, средний, низкий. Выявлено наличие значимых взаимосвязей между психологическим благополучием и личностной, социальной идентичности студенческой молодежи. Личностная и социальная идентичность являются предикторами психологического благополучия студентов.

Ключевые слова: психологическое благополучие, психологическое благополучие студенческой молодежи, социальная идентичность, личностная идентичность, структура, критерии.

Dhzhabbarova L.V. Interrelation of psychological well-being with personal and social identity. – Manuscript.

A dissertation submitted for the research degree of Candidate of Science (PhD) in Psychology. Specialism 19.00.01 – General Psychology, History of Psychology. – State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky», Odessa, 2020.

The dissertation is devoted to the theoretical and experimental research of the relationship of psychological well-being with personal and social identity in student youth. Based on the analysis of a number of scientific approaches (axiological, functional, psychophysiological, emotional, systemic, environmental), the authors define their own definition of the psychological well-being of student youth, which is characterized as an integral set of psychological properties of students, conditioned by a complex of external and internal factors that contribute to the positive functioning of the personality in the process educational and professional activities, created the structure of the phenomenon being studied. The key components of psychological well-being are epistemological, motivational, affective, value, and co-operative components. The concepts of the personal and social identity of student youth are analyzed. The main components of personal identity are identified: activity, valence, patentability of temporal, spatial-activity identity, social, communicative, material, physical, active, perspective, reflexive self; social identity: civil, professional, family, religious, ethnic identity. A set of methods for studying psychological well-being and personal, social identity has been selected and developed. Criteria of psychological well-being of students are established: psychological literacy, motivation of well-being, welfare experiences, value of well-being, successful activity; levels of

formation: high, medium, low. The presence of significant interrelations between psychological well-being and personal, social identity of student youth was revealed. Psychological well-being and its indicators are positively interrelated with the motivational-value and activity characteristics of students' personal identity, with civil, professional, ethnic characteristics of students' social identity

Keywords: psychological well-being, psychological well-being of student youth, social identity, personal identity, structure, criteria.